

HERKÜL MİLLAS

11 Ağustos 2015

ZAMAN GAZETESİ

“Artık anlaşılıyor ki ÷lkeme demokrasinin geldiğini göremeden ayrılacağım bu dünyadan”. Çetin Altan 88 yaşını kutladığında bu sözü söylemişti, 25 Haziran 2015 tarihinde. Ama demokrasi derken herhalde bu kelimeyi siyasi rejim anlamında kullanmadı. Yani seçimlerle oluşan temsili yönetim sistemi demek istemedi. Çünkü zaten böyle bir sistemle yöneltiyor ÷lke.

Demokrasi dediğimizde ayrıca halkın siyasette aktif olması, insan haklarının korunması, kanun devletinin varlığı ve kanun karşısında herkesin eşit olması da anlaşılır. “Görmeyeceğim” dediği bunlardır belki. Ama bunlar da bütünüyle eksik değil Türkiye’de. Zaman zaman darbeler ve zorba yöneticiler yüzünden bu alanlarda ciddi eksiklikler yaşansa da, hem kavram, hem potansiyel varlık olarak bunlar da bütünüyle yok değil. Demokrasi derken tam olarak acaba ne vardı aklında? İşte “demokrasi” kelimesi günümüzde böylesine genel, bütün olumlu beklentilerimizi ifade eden bir kelimeye dönüştü. Hayal ettiğimiz ve arzuladığımız dünyaya “demokrat” demek geliyor içimizden.

Hepimizden söz etmiyorum. Çünkü başkaları hayal ettikleri kendi yeryüzü cennetlerine sosyalizm veya komünizm, başkaları adil düzen, başkaları liberal toplum da diyebiliyor. Sanırım herkesin kafasında ideal bir toplum ve insan ilişkileri düzeni var. İnsanlık tarihi bu tür ideal toplum önerileriyle dolu. Bunlara ütopya da denmiştir; kelime anlamı “var olamayan yöre”dir. Ben de demokrat insan, demokratlık, demokrasi eksikliği gibi terimleri sık kullandım. Aklımda ne vardı bunları söylerken diye merak ettim, dönüp kendime yeniden baktım. İki şey varmış aklımda: Biri yenilgiyi kabullenmek, öbürü de eşitlik.

Demokrasinin eksikliğini ilk çocukken oyunlarda hissettim. Birileri oyunda yenilir gibi olunca mızıkçılık ederdi. Tabii bu durumda oyun bozulurdu, oynanmaz olurdu. Bu hepimizin aleyhineydi. Üzülürdüm, ama bende baskın olan duygu öfkeydi. Bu aptallığa kızardım. Bir oyunun sonunda birilerinin yenileceği oyunun gereği idi. Bunu kabul etmeyenler bu oyuna neden katılır diye şaşardım da. Daha sonraları bir oyunda galip ilan edilmek için hile yapanları – topu kaleye elle atanları – veya hakeme rüşvet verenleri de öğrendim. Dalavere ile galip gelen nasıl bir tatmin duygusu duyar hiç anlamadım. Ben bu yoldan madalya alsam utancım dan sokağa çıkamam! Hem başarımın aslında sahte olduğunu biliyor olacaktım, hem de yalancılığımın tescil edilmiş olacaktı. Çalarak zengin olan zenginliğiyle nasıl kıvanç duyar? Nedir o gurur aslında? Nasıl bir karakter çöküşü ve bilinçsizliktir bu?

Benim “demokrat” adamım, başarıyı

bazı ilkelerin ışığında algılar.

“Demokrat adam yenilmeyi bilendir” ilkesini sokakta top peşinde koşarken hissettim. Böyle davranan arkadaşlarımı o zaman dürüst ve mert sayardım. Şimdi onlara demokrat da diyorum. Ama bu alandaki insan ilişkilerine daha dikkatle bakınca demokratlığın temelinde “eşitliğin” bulunduğunu görüyorum. Oyunlar örneğinden devam edersek, “oyunun kurallarını kabul ederek” yenilgiyi kabul etmenin arkasında eşitlik kavramı var. Ancak eşitlik varsa kurallar da eksiksiz uygulanır. Çünkü kurallar herkes için geçerlidir. Birileri kendilerini “daha üstün” görüyorsa, eşit olmayı haksızlık sayacaktır; “benim yenilmem haksızlıktır, ben herkes gibi olamam” diyecektir. Demokratlık, yenilmeyi içine sindirmek, eşitlik, dürüst olmak gibi kavramlar aslında iç içe ve birbirleriyle ilişkilidir. Ama bütün bunları geçerli kılan eşitliğe olan inançtır. Oyunbozanların profili hep benzerdir: Kendini beğenmiş, ötekini hakına saygısız olmayan, hep kendine yontan, eli uzun; kısacası, eşitlik ilkesine saygısız biri.

Kastettiğim, yasa karşısındaki hukuksal eşitlik değil. Yasadaki eşitlik insan karakterinden bağımsız kurumsal bir gerekliliktir. Sözünü ettiğim, insan ilişkilerindeki içselleştirilmiş eşitliktir. Ve bu günlük hayatımızda ya vardır veya yoktur. Örneğin, aile içinde herkes konuşabiliyor, görüşünü ifade ediyor mu? Yoksa hiyerarşik bir erkek/kadın, büyük/küçük ayırımı mı var? Ağabey, patron, ağa, paşa, beyefendi gibi hâlâ kullanılan sıfatları taşıyanlara bakışımız nasıldır? “Büyüklerle saygı” derken bu büyüklerin kim olduğunu sorguluyor muyuz? Eleştiri ile hakaretin farkını kim belirliyor? Neden bazen “siz” diye konuşuruz, bazen “sen” diyoruz? Bütün bu eşitsizlikleri içine sindiren bir toplum demokrat olabilir mi?

Okullarımızda eşitliği mi öğretiyoruz yoksa “saygıyı” mı? Bir “büyüğe” soru sorarken içimizde korku varsa o ülkede demokrasi olabilir mi? El öpmelerin normal sayılması normal mi? Erkeklerin kadınlar konusunda aralarında tartışmaları, haklarını “saptamaları” ne kadar demokrat davranıştır? Kimin hangi kimliği taşıyacağını birileri tarafından dayatılması hakkı nereden kaynaklanıyor? Bu tür soruları çoğaltabiliriz. Ama manzara ortada. Birileri daha üstün, daha güçlü, daha bir otoriter; kararları onlar alıyor, ötekiler kararlara uyuyor. Eşitlik önemlidir, temeldir, eşitlik sağlanmadan “demokrasi” de olmaz demem bundandır.

En tuzak kelime “saygıdır”. Geçen yüzyıllara bakarsak saygı talebi ve yaptırımları “yukarıdan” gelirdi. Krallara, ağalara, ailenin “büyüğüne”, mahallenin zenginine, patrona vb. saygı beklenirdi. Otoriter baba kendisine saygıyı hak bilir. Kastettiği, sözünden çıkılmamasıdır. Bir bakıma otoriter siyasiden hiçbir farkı yoktur: o da kendisine “diklenmesini” istemez. Çünkü ona karşı çıkanları kendine eşit görmez. Tabu kelime “saygı”, eşitsizliğin mazeretine dönüştü. Hakaret de baskının bahanesine. Bütün bunlardan saygıya karşı olduğum anlamı çıkmasın. Karşı olduğum, kölelik ve feodal toplumlardan miras kalmış saygı anlayışıdır. Yani “yukarıya” gösterilen hürmettir. Ben saygının eşitler arasında olmasından yanayım. Korkunun ve el pençe divan durumunun olmadığı, mutlaka karşılıklı olması gereken bir ilişkiden yanayım.

Büyüklerimize, bizden güçlü ve (sözde) üstün olanlara saygı bana artık hiç “demokrat” gelmiyor. Saygıyı ben artık bizden yaşça küçük, bizden güçsüz, bize zarar veremeyecek kimselere gösterilmesini bekliyorum. Geleneksel hiyerarşileri aşıp bütün güç kademeleri arasında bir tür eşitlik sağlandığında, hem “saygı” yeni bir saygınlık kazanacak, hem insan ilişkileri daha demokrat olacak. Çetin Altan'ın aklında belki böyle bir dünya vardı “ülkeme demokrasinin geldiğini göremeden ayrılacağım bu dünyadan” derken.